

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.7.121

DOI <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i5.925>

Л. К. Байрачна

orcid.org/0000-0002-0249-8207

кандидат філософських наук,

доцент кафедри конституційного права України

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

К. А. Микитенко

orcid.org/0000-0002-6763-8928

студентка II курсу міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЕМБРІОНА: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

З розвитком інноваційних технологій, ускладненням суспільних відносин поняття «людина» набуває нового змісту. Зокрема, розкриваються особливості функціонування людського організму на пренатальній стадії розвитку, в різних критичних станах – комі, клінічній смерті, летаргічному сні тощо. Від відповіді на запитання, коли зароджується людське життя, залежить обсяг прав людини: їх наявність чи відсутність. Насамперед це стосується права на життя, що є першоосновою та абсолютною цінністю для світової цивілізації, адже в разі смерті людини все інше втрачає будь-який сенс. Тому нині одним із дискусійних питань є проблема визначення правового статусу ненародженої дитини. На жаль, нині як в українській системі права, так і в європейській правовій практиці загалом відсутнє єдине розуміння того, з якого саме моменту розпочинається життя та коли починається захист права на життя ембріона. Отже, постає певна необхідність у формуванні сучасного підходу щодо вирішення актуальних проблем, що виникають у зв'язку із цим.

Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників і вчених, які фундаментально вивчали право на життя, проблеми визначення правового статусу ненародженої дитини (ембріона) та пов'язані з цим питання, варто виділити таких, як Н. Беседкіна, А. Головащук, О. Гончаренко, О. Кашинцева, А. Коломієць, А. Куліш, К. Левандоські, М. Малєйна, О. Огірко, Б. Островська, П. Рабінович, Г. Романовський, К. Самокиш, С. Стеценко, О. Шрамова, Є. Щербина та інші.

Метою дослідження є визначення правового статусу зачатой, але ще не народженої дитини (ембріона), її правосуб'єктності, порівняння національного і міжнародного законодавства з цього питання.

Життя людини – це дуже нелегкий і безперервний процес постійних змін і розвитку організму, що розпочинається від зародження і продовжується з народженням. Кожна наступна стадія природного росту індивіда є закономірним продовженням попередньої, будучи складником еволюції його життєдіяльності. Тому ігнорування особливостей періоду внутрішньоутробного розвитку людини є так само неприпустимим, як і виключення його цілком.

Загалом правовий статус людини (від лат. status – «положення, стан») визначають як певним чином юридично закріплене становище особи в суспільстві, відповідно до якого вона як суб'єкт права вступає у правовідносини, координує свою діяльність і поведінку в суспільстві. Елементами правового статусу особи є правосуб'єктність, права, свободи, обов'язки, законні інтереси, юридична відповідальність, гарантії правового статусу тощо [1, с. 264]. Проблема визначення правового статусу зачатой, але ще не народженої дитини стосується правоздатності людини на пренатальній стадії її розвитку. Взагалі аналізуючи міжнародне та національне законодавство, можна говорити про відсутність єдиного підходу щодо визначення правового статусу ембріона, тому виділяється кілька позицій із цього питання: абсолютистська, ліберальна та помірна (градуалістична).

У межах першої позиції – абсолютистської – вважають, що ембріон або запліднена яйцеклітина як людська істота має безсумнівну цінність і право на життя. Тобто забороняється здійснювати будь-які маніпуляції, пов'язані з ускладненням або припиненням розвитку ембріона. Якщо ж цьому перешкоджають природні процеси, то необхідно їм протистояти таким же чином, як протидіють захворюванням, що загрожують життю людини.

Отже, представники цієї теорії вважають обов'язком держави забезпечити розвиток життя на будь-якій стадії й абсолютний захист ембріона.

Протилежна позиція – ліберальна – базується на положенні про те, що незалежно від стадії розвитку ембріон не може бути визнаний як особа. З цього випливає, що він має незначну цінність або навіть взагалі її позбавлений, тому ембріон не потребує гідного державного захисту і не наділяється правом на життя. Також прибічники цієї теорії закликають до широкого застосування допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ) як альтернативного природного способу розмноження людини, на відміну від представників попередньої позиції, які вважають ДРТ небезпечними і заперечують проти будь-яких маніпуляцій із ненародженою дитиною через відсутність відомостей про деякі наслідки таких технологій [2, с. 90].

Послідовники так званої градуалістичної (помірної) позиції зазначають, що «запліднена яйцеклітина розвивається в людську істоту поступово й ембріон має значну цінність, але не безперечно». У рамках цієї позиції одні автори вважають, що ембріон Анабуває право на життя, досягнувши певного рівня розвитку, інші – досягнувши життєздатності. Проте єдиної думки не існує. За цією теорією, правового захисту потребує ембріон, який розвивається, коли набуває рис і властивостей, що притаманні особі [2, с. 91].

Також досить принциповим для розуміння основоположного права на життя та з'ясування правового статусу ненародженої дитини є визначення моменту початку життя. Зазначене питання не було предметом розгляду Конституційного Суду України, але більшість національних судів конституційної юрисдикції схиляються до думки, що відповідь на таке складне питання – коли починається життя? – не стосується їхньої компетенції, адже, якщо навіть спеціалісти в області медицини та філософії не можуть знайти відповідь, тоді судам не треба навіть конструювати будь-які здогадки [3]. Утім, виходячи з вітчизняних та міжнародних джерел, можна виділити кілька теорій (концепцій) до визначення моменту початку життя, а саме: ембріональна – виникає з моменту зачаття; натуціональна виходить із того, що життя починається з моменту народження, а за концепцією внутрішньоутробного розвитку початком життя є формування нервової системи.

У медичній практиці ембріоном вважається людина від зачаття до двох місяців включно, а її внутрішньоутробний розвиток у цей період – ембріональний. З 3-го по 9-й місяць ембріон вважається плодом (*foetus* – плід), а цей період – фетальним. В українському правовому середовищі закріплено основні категорії «ембріон» і «плід» у Наказі Міністерства охорони здоров'я України від

29.03.2006 р. № 179 «Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв пренатального періоду, живонародженості та мертвонародженості» та Законі України «Про заборону репродуктивного клонування людини». Однак достеменно відомо, що ембріон здатний ділитися в більш пізні терміни. Етьєн Больє виклав таку позицію: «Розмежування між ембріоном, плодом і людиною є умовним. Це належить до таємниці життя, але науці абсолютно відомо, що впродовж перших двох тижнів із моменту запліднення ембріон не може вважатися індивідуумом (*individuals* – той, кого не можна поділити), оскільки на цій стадії він може поділитися й утворити близнюків. У момент же запліднення з невідомих поки що науці причин замість ембріона може розвинути пухлина – хоріоепітеліома» [4, с. 37]. З огляду на це, встановлюючи момент початку життя та наділяючи ембріон/плід певною правосуб'єктністю, слід враховувати строки його розвитку. Але це не відміння того, що після народження людська істота залишається людиною, а не стає нею. Це фізична особа, унікальна особистість, наділена гідністю людини ще до моменту свого народження. Тим паче, науково доведений факт, що ембріон/плід у лоні жінки (*in utero* – в утробі), а також запліднений *in vitro* є живою людською істотою.

Питання визначення правового статусу ембріона/плоду людини тісно пов'язані зі штучним заплідненням, «правом» на штучне переривання вагітності, клонуванням, спадковими генетичними модифікаціями тощо. У сучасному міжнародному праві на універсальному і єврорегіональному рівнях нема належного обґрунтування ані тези, що ембріон є людиною, ані протилежного твердження. Конвенція Ов'єдо приділяє увагу цьому питанню, встановлюючи лише обов'язок держави передбачити «захист ембріона» людини *in vitro*, якщо національний закон дозволяє проводити такі дослідження, а також забороняє «створення ембріонів людини для дослідницьких цілей». У Пояснювальній доповіді до Додаткового протоколу щодо заборони клонування людини вказується на рішення залишити визначення сфери застосування поняття «людина» (*human being*) на розсуд внутрішнього права держав [5, ст. 328].

В українському законодавстві чітко не регламентується правовий статус ненародженої дитини, але в ст. 27 Конституції України зазначено, що кожен має право на життя і ніхто не може бути позбавлений такого права [6]. У ст. 1222 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) вказано, що у випадках, встановлених законом, охороняються інтереси зачатої, але ще не народженої дитини, наприклад, право на спадкування – його мають діти спадкодавця, зокрема зачаті за життя спадкодавця та народжені живими після його смерті.

І хоча це положення на практиці застосовується у сфері спадкових правовідносин, О. Борщевська та С. Даниленко вважають, що «тлумачення такої норми має бути набагато ширшим» [7, с. 59]. Згідно зі ст. 269 ЦК особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом [8]. А в положенні Закону України «Про охорону дитинства» № 2402-III закріплюється, що кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Також у ст. 281 ЦК зазначено, що штучне переривання вагітності, якщо воно не перевищує 12 тижнів, може здійснюватися за бажанням жінки, а відповідно до ч. 7 цієї статті жінка має право за медичними показаннями на штучне запліднення та імплантацію зародка [8]. Тобто з вищевикладеного випливає, що інтереси вагітної жінки, зокрема її право на материнство, превалюють над інтересами ненародженої дитини. Правова позиція Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) із цього питання відображена у справі «Патон проти Сполученого Королівства», в якому Суд констатував, що ст. 2 Конвенції з прав людини 1950 р. не гарантує абсолютного права ненародженої дитини на життя, а потреби матері мають пріоритет над потребами ще ненародженої дитини. Він зазначив: «Враховуючи, що досліджені конвенційними інститутами закони про аборти різних країн не визнають ненароджену дитину «особою», яка прямо підпадає під захист статті 2, Суд дійшов висновку, що, якщо в ненародженого є право на життя, це право явно обмежене інтересами його матері» [9].

Оскільки законодавча база України ґрунтується на натуральній концепції початку людського життя, де ембріон не наділяється правособ'єктністю, відсутність у нього правового статусу особи призводить до регулювання правовідносин, що пов'язані з ним, на рівні речового права, де власне його розглядають у контексті права власності як річ, тобто як об'єкт, а не суб'єкт правовідносин. Прикладом цього є помилкове трактування репродуктивного права жінки на розпорядження життям ще не народженої дитини як власним тілом у контексті штучного переривання вагітності. Однак реалізація цього права не може конкурувати з правом на життя ембріона, оскільки він не є власним органом жінки. Науково доведено, що ембріон є самостійним людським організмом, який від зародження має весь комплекс неповторних людських генів, що визначають наявні в нього вже нині певні фізичні та психічні якості як людини й особистості, які розвиватимуться в майбутньому.

Аналіз практики ЄСПЛ щодо питання виникнення права на життя вказує на те, що чіткого

підтвердження того, що ненароджена дитина має право на життя не має, однак має право на певну повагу, яка б забороняла вважати її власністю. У справі «Парілло проти Італії» (2015 р.) висловлено правову позицію про те, що ембріони не можуть бути прирівняні до права власності. Європейський суд постановив, що, ґрунтуючись на положеннях Конвенції Ов'єдо та висновках наукових інституцій, держави-учасниці Конвенції 1950 року мають власну свободу розсуду в урегулюванні питань морального та етичного характеру, оскільки ще не дійшли до єдиного «європейського консенсусу» з цих питань. У цьому контексті важливою є окрема думка судді Європейського суду П. де Альбукерк, який, підсумовуючи свої аргументи, зазначив, що «ненароджене людське життя нічим не відрізняється, по суті, від народженого» (п. 43), ембріони людини мають використовуватися виключно згідно з принципом поваги до людської гідності [10].

Н. Беседкіна з цього приводу зазначає, що «юридичне ставлення до статусу ембріона в державі має будуватися на основі визнання того факту, що він – не частина організму матері, а початок нового життя. Це й має визначати підходи до створення відповідного правового регулювання, ставлення до абортів» [11, с. 59]. На думку О. Борщевської та С. Даниленко, «із перших хвилин життя, тобто з моменту зачаття, ембріон є носієм генетичних властивостей людини, яка має народитись», а тому з метою перешкодження та протидії незаконній торгівлі ембріонами людини та фетальними тканинами треба внести зміни до законодавства України, встановивши в ньому цивільно-правову охорону життя ембріона та надавши йому статусу «людини на стадії ембріогенезу» [7, с. 60].

Але все ж таки, якщо визначати ембріон як суб'єкт цивільного права, то деякі вчені наділяють його певними правами. Наприклад, О.В. Кохановська зазначає, що право на інформацію «це нематеріальне благо першим з'являється у людини ще до моменту народження разом із таким благом як життя і набуває свого юридичного змісту у момент народження людини». Низкою прав наділяє людський ембріон О.В. Огірко [12, ст. 65]:

1) право на зачаття в сім'ї зі справжнього батька і справжньої матері. Недопустимим є запліднення у штучний спосіб або застосування гетерогенного запліднення подружньої пари;

2) право на життя – це перше і основне право кожного людського існування. Усілякі інші права знаходять свою обґрунтованість і здійснення в цьому фундаментальному праві;

3) право на ідентичність;

4) право на пренатальну опіку. Діагноз внутрішньоутробного розвитку має за завдання викриття можливої хвороби і її пізніше лікування;

5) право на свободу. Дитина має бути бажана для неї самої, а не для «досягнення вартості» батьків. Вона не може також бути предметом експериментів або продуктом штучного запліднення;

6) право на юридичний догляд;

7) право на тілесну непорушність.

Варто зазначити і те, що в ч. 2 ст. 110 Сімейного кодексу України міститься норма про неприпустимість пред'явлення позову про розірвання шлюбу протягом вагітності дружини. Це правило захищає жінку в період вагітності від непотрібних хвилювань і переживань, пов'язаних із розлученням, що означає охорону здоров'я матері та дитини [13].

Варто звернути увагу на певні положення міжнародно-правових документів та норми окремих країн, які торкаються права на життя та визначення правового статусу ембріона. Наприклад, у ст. 3 Загальної Декларації з прав людини зазначено: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканість», натомість Міжнародний пакт про цивільні та політичні права не передбачає можливість поширення дії права на життя, гарантованого п. 1 ст. 6, на пренатальне життя [14; 15].

Американська конвенція про права людини від 22 листопада 1969 р. визнає, що «кожна людина має право на повагу до свого життя. Це право має захищатися законом із моменту зачаття». І саме з цієї позиції «ніхто не може бути свавільно позбавлений свого життя» [16]. У справі «Artavia Murillo та інші проти Коста-Ріки» суд, який здійснює авторитетне тлумачення конвенцій із прав людини в міжамериканській системі, скасував запроваджену в Коста-Ріці заборону на використання екстракорпорального запліднення, яке влада країни розглядала як міру, спрямовану на захист права на життя до народження, у зв'язку з тим, що деякі з ембріонів, що утворилися, приречені на загибель. Суд ухвалив, що, за Американською конвенцією, «право на життя не слід розуміти як абсолютне право, захист якого може виправдати зневажання інших прав», і що невідповідні обмеження щодо здійснення інших прав людини через абсолютний захист права на життя «суперечили б захисту прав людини» [5, ст. 330].

П. 1 ст. 2 Європейської конвенції з прав людини встановлює: «Право кожної особи на життя охороняється законом» [17]. У справі «Во проти Франції» Європейський Суд із прав людини підтвердив, що «ненароджена дитина не вважається «людиною», права якого безпосередньо захищаються ст. 2 Конвенції, і, якщо ненароджена дитина має «право» на «життя», то воно непрямо чиним обмежується правами та інтересами матері», включаючи її право на життя, здоров'я та недоторканість приватного життя. У рішенні щодо визначення моменту виникнення права на життя

Європейський суд зазначив, що «ні бажано, ні навіть можливо за наявного стану справ відповісти на абстрактне питання, чи підпадає ненароджена дитина під дію ст. 2 Конвенції». У підсумку ЄСПЛ встановив відсутність порушення ст. 2, вказавши, що Конвенція 1950 року не визначає термін «людська істота» («людина»). Водночас він зазначив, що на європейському рівні не існує єдиної думки щодо статусу ембріона та/або плоду, однак визнав, що ембріон/плід належить до людського роду («the human race») [18]. Суд зайняв таку саму позицію і у справі А, В та С проти Ірландії, зазначивши, що «...заборона абортів з метою захисту дитини, яка ще не народилася, не може бути ... автоматично обґрунтовано у світлі положень Конвенції на підставі беззастережної прихильності до захисту пренатального життя, або на тій підставі, що право майбутньої матері на повагу до її приватного життя є менш цінним», при цьому заборона на аборт не має суперечити фундаментальним правам жінки [19].

У ст. 1 Конвенції про права дитини від 1989 року визначається, що «... дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до такої дитини, вона не досягає повноліття раніше», а ст. 6 цієї Конвенції закріплює невіддільне право дитини на життя та забезпечення в максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини [20]. Певні країни в процесі ратифікації Конвенції зробили заяви про свої тлумачення моменту, з якого починається життя. Наприклад, Аргентина вказала те, що ст. 1 «тлумачиться нею у світлі того, що поняття «дитина» означає людську істоту з моменту запліднення до досягнення 18 років». Французький підхід роз'яснення полягає в тому, що ст. 6 Конвенції «не може тлумачитися як така, що спричиняє будь-яку перешкоду виконанню положень французького законодавства щодо добровільного переривання вагітності». Україна ратифікувала Конвенцію про права дитини 27 лютого 1991 р., але вона не надала свого тлумачення змісту документа [4, с. 37].

Щодо конституційного закріплення права на життя в різних країнах світу, то воно є досить різноманітним. Так, у Конституціях Словацької та Чеської Республік положення про право на життя мають майже однакове формулювання, в якому закріплено, що людське життя гідне охорони ще до народження. На федеральному рівні у Сполучених Штатах Америки з 2004 р. діє Федеральний закон про ненароджених жертв насилля. Він доповнив ч. 1 розділу 18 кодексу США Главою 90А «Захист ненароджених дітей», що містить положення про кримінальний захист дитини на пренатальній стадії розвитку, визнання за ембріонам права на життя, а також на рівні окремих штатів – визнання суб'єктності зачатой,

але ще ненародженої дитини [21, с. 322]. Натомість Конституція Ірландії зрівнює права жінки та ембріона. Держава визнає право ненародженої дитини і гарантує у своєму законодавстві повагу їй, наскільки це і можливо, захищає і підтримує своїми законами це право. У цій країні права ембріона мають таку саму юридичну силу, як і права правоздатної людини.

Отже, проаналізувавши все вищезазначене, ми дійшли висновку, що право на життя є початком всіх інших прав людини, а саме: право на життя виходить із права на народження. Нині є багато концепцій щодо моменту початку життя та правового захисту ембріона, але, на жаль, відсутність єдиної думки на міжнародному рівні не сприяє покращенню ситуації в цій сфері. Аналіз практики ЄСПЛ та закріплені положення в нормативно-правових актах деяких країн тільки підтверджують цю тезу.

Наша держава гарантує та захищає право на життя людини, але чітко не визначає початок людського існування. Нині в Україні хоча і наявне визначення таких понять як «плід» й «ембріон», досі залишається відкритим питання: «Як співвідносити зазначені категорії з поняттям «зачата, але ненароджена дитина», що присутнє в нормах Цивільного Кодексу України?». Також немає єдиного законодавчого акта, який би стратегічно і комплексно висвітлював питання державного захисту ненародженої дитини, закріплював її права та забезпечував гарантії їх виконання. Оскільки Україна не визначилася зі своєю позицією щодо тлумачення змісту Декларації прав дитини та Конвенції про права дитини, питання правового статусу заплідненої клітини як зародженого життя, ембріона та плоду є вкрай актуальним для подальшого розвитку законодавства, що нині є недостатнім та несистематизованим. Світовій науковій спільноті необхідно виважено підійти до питання правового статусу ембріона та визначення початку життя людини, щоб створити єдину концепцію на міжнародному рівні, яка б регулювала це питання. Але варто враховувати, що визнання пренатальної правосуб'єктності може мати масштабні та скоріше за все непередбачувані наслідки, вплинути на моральні, етичні та релігійні переконання держав, призвести до порушення прав людини чи виникненню юридичних колізій. Тому права визначеність статусу ембріона має ґрунтуватися виключно на об'єктивних наукових (біологічних) даних про людину, і саме такі відомості мають бути покладені в основу його визначення в міжнародному праві, що дасть змогу уникнути розбіжностей у його розумінні всіма країнами.

Приєднуючись до думки багатьох вчених, ми вважаємо за доцільне закріпити на законодавчому рівні умовну (обмежену) правоздатність

ембріона або надати йому спеціальний статус, який би дав змогу захищати його права. Також низка науковців пропонує доповнити Кримінальний кодекс України статтями про необережне та умисне тілесне ушкодження, заподіяне дитині, що знаходиться на пренатальній стадії розвитку задля покращення захисту людини на пренатальній стадії розвитку [21, ст. 322].

Література

1. Любич Л.Д. Правовий статус ненародженої дитини у правовідносинах щодо реалізації репродуктивних прав людини. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 2 (12). С. 262–273.
2. Гончаренко О. Питання конституційного закріплення права на життя ненародженої дитини. *Право України*. 2010. № 5. С. 90–95.
3. Кому предоставлено право на жизнь? Права женщин и пренатальные гарантии в свете прав человека и сравнительного правоведения. URL: https://www.awid.org/sites/default/files/atoms/files/rtl_ru_7_11_2016_final.pdf (дата звернення: 10.12.2021)
4. Щербина Є.М., Гердова К.О. Правовий статус ембріона людини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Том 3. С. 36–40.
5. Островська Б.В. Міжнародно-правове регулювання права людини на життя в контексті біоетики: монографія. Київ: Логос, 2019. 604 с.
6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Борщевська О.М., Даниленко С.К. Цивільно-правовий аспект запобігання обороту фетальних тканин та ембріонів людини як елемент охорони права людини на стадії ембріогенезу. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 58–61.
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356
9. Paton v. United Kingdom. European Commission of Human Rights. 13 May 1980 (1981) 3 E.H.R.R. 408. Application N 8416/78. URL: <http://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/ECOMHR-1980-Paton-v.-United-Kingdom-X.-v.-United-Kingdom.pdf> (дата звернення: 10.12.2021)
10. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Парілло проти Італії від 27 серпня 2015 року (Заява № 46470/11). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157263> (дата звернення: 10.12.2021)
11. Беседкіна Н.І. Права ненародженої дитини. *Держава і право: збірник наук. праць*. 2006. № 4. С. 57–63.
12. Огірко О.В. Права людського ембріону. *Матеріали VI Національного Конгресу з біоетики з міжнародною участю, 20–23 вересня 2010 р.*, Київ. Київ, 2010. С. 63–68.
13. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
14. Загальна декларація прав людини 1948 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 10.12.2021)
15. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ратифікований Указом Президії Верхов-

ної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.1973 р.

16. American Convention on Human Rights (прийнята в Сан Хосе, Коста-Ріка, 22.11.1969 р.). URL: http://www.hrcr.org/docs/American_Convention_oashr.html (дата звернення: 10.12.2021)

17. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, opened for signature in Rome on 4 November 1950. URL: <https://rm.coe.int/1680063765>. (дата звернення: 10.12.2021)

18. Case of Vo v. France. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61887> (дата звернення: 10.12.2021)

19. Case of A, B and C v. Ireland. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102332>. (дата звернення: 10.12.2021)

20. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р., затв. Резолюцією 50/15 Генеральної Асамблеї ООН від 21.12.1995 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 10.12.2021)

21. Шрамова О.С. Справа про початок людського життя. Кримінальне право та криминологія. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 320–324.

Анотація

Байрачна Л. К., Микитенко К. А. Щодо питання правового статусу ембріона: національний та міжнародний досвід. – Стаття.

У статті розглянуто проблеми, пов'язані з реалізацією права на життя, яке в контексті розвитку світової цивілізації набуває нового змісту. Встановлено, що нині відсутнє єдине визначення початку людського буття, а наявні лише деякі позиції – ембріональна, натусіальна і концепція внутрішньоутробного розвитку. Крім того, є різні підходи щодо розуміння правового статусу ембріона, а саме абсолютський, ліберальний та помірний.

Порушуються дискусійні питання щодо наділення ще ненародженої дитини правосуб'єктністю, визнання ембріона суб'єктом або об'єктом цивільних правовідносин, встановлення того, чи є людський ембріон частиною організму матері, або ж це початок нового, самостійного життя, для якого є необхідним особливий правовий захист.

Визначено, що в українському законодавстві право на життя людини починається з моменту народження, а держава гарантує і захищає це право, але період пренатальної стадії розвитку особи залишається поза правовим регулюванням країни, адже ембріон не наділяється правосуб'єктністю.

Підкреслено, що загалом право на життя знайшло своє втілення в багатьох міжнародно-правових актах, зокрема в Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські й політичні права, Конвенції про права дитини, а також у конституціях різних країн. На жаль, лише в деяких зазначено право на життя ембріона або надано розширене тлумачення права на життя, що включає право на життя ще ненародженої дитини. З аналізу судових рішень Європейського суду з прав людини можна констатувати, що на європейському рівні відсутня єдина думка щодо ста-

тусу ембріона/плоду, однак визнається, що він належить до людського роду.

Наголошується, що, попри наявність великої кількості судових рішень та роз'яснень із боку договірних держав щодо права на життя, є нагальна потреба у встановленні єдиного підходу стосовно питання правового статусу ембріона, надання йому особливої правосуб'єктності та законодавче регулювання наслідків, пов'язаних із цим.

Ключові слова: ембріон, право на життя, правовий статус ембріона, момент початку життя, Європейський суд із прав людини.

Summary

Bayrachna L. K., Mikitenko K. A. To the issue of the legal status of the embryo: national and international experience. – Article.

The article considers the problems related to the realization of the right to life, which in the context of the development of world civilization acquires a new meaning. It has been established that today there is no single definition of the beginning of human existence, and there are only a few concepts – embryonic, natural and the concept of fetal development. In addition, there are different positions to understanding the legal status of the embryo, namely absolutist, liberal and moderate.

Discussion issues regarding the empowerment of the unborn child to legal personality; recognition of the embryo as a subject or object of civil law; establishing whether the human embryos are part of the human body, or it may be the beginning of a new, independent life that needs special legal protection are raised.

It is determined that in Ukrainian law the right to human life begins from birth, and the state guarantees and protects this right, but the period of prenatal development remains outside the legal regulation of the country, because the embryo is not provided with legal personality.

It is underlined that in general the right to life has been embodied in many international legal instruments, including the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the Convention on the Rights of the Child as well as the Constitutions of different countries. Unfortunately, the right of life is enshrined only in several states or there is an expanded interpretation of this right, which includes the right to life of the unborn child. Analyzing the judgments of the European Court of Human Rights, it can be stated that level there is no consensus on the status of the embryo/fetus at the European, but it is recognized that it belongs to the human race.

It is emphasized that despite the large number of judgments and clarifications from the Contracting States on the right to life, there is an urgent need to establish a unified approach to the legal status of the embryo, giving it special lawful nature and legal regulation of the consequences of hereby.

Key words: embryo, right to life, legal status of embryo, moment of beginning the life, European Court of Human Rights.